

In Ukrainian society a main task there is socialization of personality which will assist forming of new type of citizen. It must be not simply the harmoniously developed man, but personality which is able to determine an own fate realized and independently. For this purpose a citizen must possess corresponding knowledge, abilities, to be active and informed, to accept responsible decisions independently. The process of political socialization is bound by civil and political authentication, plugged in a policy, that assists becoming of civil society and political system.

Стаття надійшла до редколегії 04.03.2014

УДК 316.61:172.16

Третьякова Т. М., НУ «ОЮА»

ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО НАПРЯМКУ В ОСВІТІ

В статті розкриваються загальні засади впровадження гуманістичного напрямку в освітній політиці України. Окреслюються шляхи гуманізації освіти, як на рівні середньої школи, так й вищої освіти. Надається характеристика сучасних складових гуманізації освіти України.

Ідеї гуманізму пов'язані з активізацією верхніх прошарків ранньобуржуазного суспільства як звернення до людяності, створення умов, гідних життю людини. Маючи конкретні історичні та соціальні контексти і виміри, гуманізм за умов епохи Відродження проявлявся у витворенні високих зразків художньої та культурної творчості, спрямованої на реальну земну людину, перебудову суспільства через розвиток світської освіти, науки, культури, де все людське має бути підпорядковане людському розуму, а сенс життя – служіння людям, батьківщині. На відміну від гуманізму носіями реформації виступили міські середні та нижчі прошарки, які були прив'язані до релігійних уявлень внаслідок умов свого існування і вимагали зміни церкви, її вчення, обмеження монопольного становища католицької церкви в усіх сферах життя тодішнього європейського суспільства, що дійсно «було боротьбою європейського міщанства проти феодалізму». При всіх своїх відмінностях гуманізм і реформація становили цілісний антифеодальний процес, що мав загальноєвропейські виміри, знайшовши свій відбиток і в Україні, яка на той час була вписана до європейського соціально-економічного та культурного ландшафту.

Слід визнати, що при всіх негараздах, пов'язаних із спустошливими набігами Оттоманської Порти і кримських татар, посиленням польського наступу з його соціально-економічним, політичним, національним та духовним гнобленням українського народу, розвиток України проходив по висхідній. Так, фільварочне господарство сприяло не тільки колонізації нових земель, а й розвитку торгівлі, товарно-грошових відносин. На порубіжних землях відбувався процес формування нового стану – козацтва. Посилювались роль і значення міст. Але, в Наддніпрянщині міста ще тісно були пов'язані із землею, виконували оборонно-захисну функцію, то в західних землях вони поступово звільнялися від землі, перетворювались на центри культурного життя, торгівлі, промисловості, які починають набувати ранньобуржуазної форми. За цих умов здійснювався процес формування не тільки середніх і нижчих прошарків третього стану (міщанства), а й його верхівки, елітарних прошарків (інтелігенції), посилення інтересу до науки, культури. Пробудження національної свідомості народу приводить до необхідності розвитку освіти, сприяючи зростанню шкіл та підвищенню їхнього освітнього рівня. Однак за відсутності вищих навчальних закладів в Україні значна частина української молоді виїждить за кордон, де студіює в місцевих університетах.

Першим університетом вважається Константинопольський університет (863), хоча основи університетських центрів пов'язані із виникненням і створенням Болонського університету (1158). Крім загальнонавчальних університетських центрів, таких як Оксфорд (1202), Кембридж (1207), Паризький (1215), Падуанський (1222), у XIII – XV ст. відкрився Глацорський університету Вірменії (1280), Саламанський (1290), Лісабонський (1290), Празький (1348) і Краківський (1364), Віденський (1365), Ерфуртський (1378), Гейдельберзький (1381), Кельнський на Рейні (1385), Лейпцизький (1409), Марокканський (1450), Упсальський (1477) та ін. Про масовість навчання українців за кордоном свідчить той факт, що з 1510 по 1560 р. тільки в Краківському університеті навчалось 352 студенти з 51 міста України. Завершивши навчання, багато з них залишалися магістрами і професорами університетів, у яких вони навчалися, інші поверталися на батьківщину, де ставали придворними поетами та істориками великих українських магнатів, вищими урядовцями, вчителями тощо. Якщо перші, усвідомлюючи себе українцями, не забували про батьківщину, то другі підтримували тісні зв'язки із своїми вчителями, західноєвропейськими вченими та культурно-освітніми діячами. Усвідомлення своєї національної належності, формування нових світоглядних орієнтирів належать саме цим прошаркам ранньобуржуазного суспільства в

Україні. Для них найбільш співзвучними стають ідеї раннього та громадянського гуманізму, які вони обстоювали в своїх працях відповідно до умов життя своєї Вітчизни.

Ідея людини, звернення до людського життя, обстоювання гідності людської особистості були не новими для філософських роздумів в Україні, починаючи з праць книжників князівської доби і відбившись повною мірою в «Повчанні Володимира Мономаха». Вони знайшли свій відбиток і в наступні періоди розвитку філософської думки, особливо в XV ст. Однак, тут можна говорити лише про елементи гуманізму як такого. Систематичне звернення до ідей і концепцій гуманізму як ідеологічної течії третього стану все-таки найповніше проявилось саме в XVI – першій половині XVII ст., набуваючи залежно від конкретних умов і звернень до своїх витоків певного змісту та форми.

У загальному процесі розвитку гуманізму в Україні можна виділити три періоди: до середини XVI ст. – типологічно подібний до раннього італійського з його суспільно-політичною, етичною та естетичною проблематикою, з другої половини XVI ст. до початку XVII ст. відбувається інтенсивна розробка ранньогуманістичних ідей в переплетенні з реформаційними, активне формування історичної самосвідомості українського народу, розвиток ідеалу гуманістичного патріотизму; з другої половини XVII ст. розробляється весь комплекс гуманістичних ідей без звернення до реформаційних.

Одним із важливих факторів здійснення гуманітарної політики держави та утвердження загальнолюдських моральних цінностей є освіта [1, с. 82]. З цього приводу є велика кількість наукових досліджень, теоретичних і практичних ідей, зауважень, розробок, нових концепцій тощо. Серед них – впровадження неперервної освіти, яка відповідає не тільки освітнім потребам людини, але й розвитку особистості; гуманізація та гуманітаризація всіх етапів та складових освіти; деідеологізація та демократизація освітянських відносин; опанування новими, перш за все, інформаційними технологіями тощо. Демократизацію освіти (як і суспільства взагалі) сьогодні дехто розуміє як незалежність від суспільно-значимих аксіологічних цінностей. Це стосується насамперед приватного сектору освіти, де нерідкі випадки надання неякісних, не відповідних не тільки Держстандарту, але й загальнолюдським вимогам освітніх послуг. За таких умов, держава повинна посилити контроль і відповідальність не тільки за державну, але й за альтернативні форми освіти.

Необхідно скласти новий інтелектуальний контур країни, що включає комплекс освіта – наука – виробництво інформаційних та соціальних гуманітарних послуг. У галузі освіти основного напрямку

гуманітарної політики повинно бути спрямовано на гуманізацію та гуманітаризацію всього освітнього середовища. Одним з ведучих напрямків освітньої реформи кінця 90-х років в Україні є гуманізація і гуманітаризація освіти. Поняття гуманізації і гуманітаризації ввійшли в наукове вживання досить недавно. Значення обох понять протилежне значенню «технократизм», що означає напрямок думки і діяльності, що абсолютизує роль техніки, матеріального виробництва, а так само відповідних наук і фахівців як фактора соціального прогресу при ігноруванні або заниженні цінності духовної культури і потреб соціального розвитку особистості. Неоднозначність визначення даних процесів зв'язана, насамперед, з тим, що українська держава успадкувала освітню систему, у якій основною метою було не формування особистості, а формування деталі системи [2, с. 128].

За рівнем підготовки працівники освіти, охорони здоров'я, культури значно випереджають інші галузі народного господарства (за винятком науки). Тут, саме спеціалісти найчастіше вносять вирішальний вклад в надання послуг, а кадрам більш низької кваліфікації відводиться головним чином допоміжна роль (наприклад, лікар – медсестра).

В управлінні закладами освіти, охорони здоров'я, культури поєднуються, що є традиційним для нашої держави, відомчий і територіальний підхід. І саме їх збалансованість та врівноваженість є запорукою більш успішного та гармонійного розвитку інтелектуальної складової суспільства. Адже, безперечним є той факт, що на порозі двох тисячоліть людство вступає в нову епоху – Еру Інтелекту. В сучасному світі бажання, в широкому розумінні, стали, в стратегічному плані, важливіші за мільйони тон сталі або десятки тон золота, від автомобілів, верстатів, побутових приладів та будь-якої іншої продукції індустріальної епохи.

Могутність сучасної країни передусім починає визначатись кількістю і вартістю плодів національного розуму. Обов'язковою складовою успішного розвитку держави є випереджаючий розвиток інтелектуального потенціалу, світовий досвід показує: життєвий рівень усіх прошарків населення, соціально-економічна ситуація в країні визначаються ступенем освіченості суспільства і його ставленням до інтелектуальних цінностей. Лише багате суспільство є гарантом високого рівня життя народу: процвітання держави, навіть за відсутності енергоносіїв, корисних копалин, інших дарунків природи, надр. Ані родючі землі, ані ідеальний клімат, ані туристична приналежність не в змозі зрівнятися за могутністю та суспільною значущістю з потенціалом людського розуму.

Людський інтелект став безпосередньою і головною продуктивною силою нашої епохи. Інтелектуальний потенціал є складовою такого більш широкого поняття як гуманітарний потенціал. Гуманітарний потенціал нації – це явище якісно відмінне від простої суми людського потенціалу кожної людини – громадянина, і визначається рівнем фізичного та психічного здоров'я нації, її соціального благополуччя, моральності, духовності, інтелектуального розвитку (інтелектуального потенціалу), психологічної єдності, гуманітарної активності (активності у прояві всіх перелічених вище ознак) [3, с. 45].

Інтелектуальний потенціал виявляється не тільки в галузях, пов'язаних з високими технологіями. Інтелектуальність управлінських рішень і творчої активності людини стрімко зростає у всіх без винятку сферах її діяльності.

Одним із визначальних пріоритетів для успішного розвитку держави є створення умов і механізмів для ефективного перетворення інтелектуального потенціалу народу на інтелектуальний капітал.

Інтелектуальний капітал – це інтелектуальний потенціал, активно використовуваний у процесах економічного розвитку, це сума знань, досвід, професійна підготовка та інтуїція всіх працівників підприємства, установи або держави. До цього слід додати напрацьовані людські зв'язки, інформацію у вигляді баз даних (бібліотеки), інтелектуальну власність, комп'ютерну мережу, що миттєво опрацьовує і передає інформацію всім працівникам відповідної структури, завдяки чому їй вдається реагувати на зміни швидко і адекватно.

Виходячи з вище сказаного, для виходу України з нинішніх кризових умов необхідним є створення на загальнодержавному рівні цілісної системи з метою підтримки інтелектуального потенціалу нації, його розвитку і перетворення на інтелектуальний капітал. Для чого потрібно: надати освіті Ареального державного пріоритету, оскільки, метою освіти є досягнення максимально можливого рівня гуманітарного потенціалу народу та розширення вікових меж його ефективного використання [4, с. 165].

При цьому, необхідно забезпечити максимально широкий і дійсно рівний доступ усіх громадян до освіти та орієнтуватись на найбільш перспективні освітні технології. Необхідно змінити ситуацію, коли тисячі здібних людей не можуть вступити до вищих навчальних закладів з економічних причин.

Система державної підтримки розвитку інтелектуального потенціалу і капіталу на загальнодержавному рівні має бути основою для прийняття рішень та здійснення будь-якої державної управлінської

дії в цій галузі, реальним кроком до переходу від галузевої до функціональної системи управління.

Значення освіти для людини зокрема і для суспільства в цілому не відлягають сумніву. Саме тому право індивідуума на її отримання належить до фундаментальних, конституційних прав. Так, стаття 53 Конституції України гарантує непорушність права на освіту, обов'язковість повної загальної середньої освіти та забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання.

Законодавче поле розвитку освіти забезпечують, крім Конституції, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», інші нормативно-правові акти та міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Здобуття освіти – це цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво, засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якої є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності, вона є обов'язковою складовою безперервної освіти і спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання та виховання, які ґрунтуються на загально людських цінностях та принципах науковості, полі- культурності, світського характеру освіти, системності, інтегрованості, єдності навчання і виховання, на засадах гуманізму, демократії, громадської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

В процесі своєї діяльності заклади освіти здійснюють такі функції:

- культурно-просвітницьку;
- соціально-політичну;
- соціально-економічну та виконують відповідні завдання;
- виховання громадянина України;
- формування особистості, розвиток його здібностей, наукового світогляду;
- виконання вимог Державного стандарту освіти, підготовка до подальшої освіти і трудової діяльності;
- виховання в рамках поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина;

- реалізація прав та свобод та вільне формування політичних і світоглядних переконань;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності.

Розвиток освіти, зростання інтелектуального потенціалу суспільства важливий фактор соціального науково-технічного прогресу, розвитку світової цивілізації. Нова епоха – постіндустріальна, епоха інформації – базується на знаннях. Тому, саме потреба в знаннях зумовлює зростаючу роль освіти в розвитку соціально-економічного прогресу суспільства. Освіта має мати абсолютний пріоритет.

Але, останнім часом відбувається не берегли набутого раніше ресурсного потенціалу та професійного запасу в галузі. Криза в освіті значною мірою зумовлена недооцінкою ролі галузі в успішному здійсненні економічних реформ, підвищенні ефективності виробництва. Хоча, лише освіта та освіченість, розум і висока духовність народу можуть забезпечити Україні гідне місце в ряду цивілізованих держав світу.

Вченими різних країн доведено високу економічну і соціальну ефективність освіти в суспільному відтворенні. Майбутнє України в руках освітян. Однак, щоб освіта сприяла захисту стратегічних інтересів держави, її розвиток має випереджати у часі розвиток інших складових частин економіки.

Безперечно, освіта повинна змінюватися разом з часом. Не можна реформувати економіку не реформуючи освіту. Потрібна система освіти, яка надає вільний доступ до нових знань з урахуванням їх якості та індивідуального вибору. Досвід кількох років реформування системи освіти України засвідчує, що досягнення не завжди відповідають бажаному, а процес формування планів і проєктів часто спирається на надто вузьку інформаційну й виконавську базу.

Для вдосконалення роботи закладів освіти потрібна суттєва і постійна підтримка місцевих органів влади, (як органів самоврядування так і місцевих органів виконавчої влади). Підтримки освіти має будуватися на таких основоположних принципах: фінансування закладів освіти в перехідний час за обов'язковим мінімумом; збереження і подальший розвиток мережі шкіл та дошкільних закладів; прийняття до місцевої комунальної власності дитячих дошкільних установ від підприємств; соціальний захист дітей та молоді. Можливі лише за умови їх гармонійного, взаємодоповнюючого урахування на практиці.

Управління освітою вимагає визначення пріоритетних напрямків. Один з головних є внутрішня реконструкція системи освіти, окремих її підсистем та елементів. При цьому, основним завданням повинно стати – навчити керівників закладів освіти діяти відповідно до державного замовлення і дати їм можливість самостійно визначити стратегічні напрями у розвитку навчально-виховного процесу в дії. Має відбуватись демократизація всього життя освітніх закладів, їх на принципах самоуправління. Це має забезпечити гуманізм освіти, направленість до людини як суб'єкту освітнього процесу, створити максимально сприятливі можливості розвитку творчої індивідуальності.

Суть реформування управління системою освіти в тому, що воно в більшій мірі, ніж раніше здійснювати свою функцію обслуговування, забезпечення максимально повного задоволення потреб населення і народного господарства в освіті.

Розвиток освіти в країні залежить від того на скільки повно враховуються в механізмі управління інтереси всіх соціальних суб'єктів, на скільки глибоко розкриваються взаємозв'язки і протиріччя інтересів, своєчасно знаходяться оптимальні форми їх руху, визначаються шляхи, засоби і способи їх вирішення.

Надзвичайно важливим є питання фінансування освіти. Адже, політика і; перерозподілу навантаження між державою та місцевими бюджетами в цьому відношенні була первісно не узгоджена з реальними фінансовими можливостями на місцях. Розмір фінансування всієї гуманітарної сфери в регіонах значною мірою залежить від рішень, які приймає міністерство освіти та науки, але при цьому ні дане міністерство, ні уряд не несуть відповідальності за зміни обсягу та якості послуг, що надаються населенню, в перехідних умовах необхідно було б запровадити варіант за яким утримання матеріально-технічної бази освіти – з місцевих бюджетів, а все інше (в першу чергу заробітна плата) – з держави.

Таким чином, система освіти є основою генофонду нації та громадянського суспільства, формує фізичне та морально – психічне обличчя нашої держави та суспільства. У свою чергу, криза в освіті зумовлює деградацію багатьох сфер суспільного життя, перетворення країни з такої, що створює нові технології, країну – споживача чужих розробок і досягнень, руйнує духовну сферу, той каркас, який підтримує суспільство у стані живого організму.

Бібліографічний список

1. Скуратівський В. А. Концептуальні засади гуманітарної політики в Україні / В. А. Скуратівський // Вісник УАДУ. – 1996. – № 2. – С. 81-90.

2. Стратегії розвитку України: теорія і практика / за ред. О. С. Власюка. – К. : ШСД, 2002. – С. 745.
3. Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996. – 200 с.
4. Янковський М. Гуманізм та науковість як принципи культурної діяльності / М. Янковський // Гуманізм і духовність в контексті культури. – Дрогобич, 1995. – Кн. 2. – С. 162-167.

В статтє раскрываються общєє основы внедрения гуманистического направления в образовательной политике Украины. Определяются пути гуманизации образования, как на уровне средней школы, так и высшего образования. Дается характеристика современных составляющих гуманизации образования Украины.

In the article general bases of introduction of humanism direction at the educational policy of Ukraine are analyzed. The ways of humanizing of education are determined, both at the level of middle school and higher education. Description of modern constituents of humanizing of education system of Ukraine is given.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2014

УДК 342.731(477)

Лазор К. П., НУ «ОЮА»

РЕЛІГІЙНО-ЦЕРКОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню взаємодії політики та релігії. Визначено особливості демократизації політичного процесу в Україні та релігійно-церковні чинники впливу на становлення консолідованої демократії. Відзначено, що у сучасних умовах демократизація політичного процесу передбачає інституціоналізацію органів влади та розширення ролі не-політичних громадських акторів, до яких належать релігійно-церковні об'єднання.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із головних трендів сучасний політичного процесу виступає демократизація, яка передбачає активізацію взаємодії влади та громадянського суспільства. В Україні, після тривалого періоду панування комуністичної ідеології та офіційного (державного) атеїзму, утвердилась посткомуністична модель відносин церкви та держави.